

ingediend op **1495** (2022-2023) – Nr. 1
25 november 2022 (2022-2023)

Voorstel van resolutie

van Ann De Martelaer, Staf Aerts en Johan Danen

over koudeactieplannen in Vlaanderen

TOELICHTING

De tijd van de goedkope energie is duidelijk voorbij. Het afgelopen jaar kwamen de energiemarkten door de nasleep van de coronacrisis en de oorlog in Oekraïne sterk onder druk te staan. De energieprijzen swingen de pan uit. In september 2022 werd de maandfactuur voor energie plots even hoog als de jaarfactuur van 2021. Meer dan ooit proberen gezinnen te besparen op hun energiefactuur om zich door het winterseizoen te loodsen. Mensen kunnen hoe langer hoe minder de eindjes aan elkaar knopen.

Niet alleen de eigenlijke energiearmoede, die wordt gemeten aan de hand van de relatieve kosten van energie in het huishoudbudget, neemt toe, ook de onderconsumptie van energie beneden de grens van wat nodig is om een huis degelijk op te warmen neemt toe. Koude huizen en onbetaalbare warmte zijn fenomenen die al enkele jaren in veel gezinnen aan het sluimeren zijn.

De gemiddelde uitstaande schuld bij energieleveranciers en het gemiddelde maandelijkse afbetalingsbedrag zijn aan het stijgen en dat is een teken aan de wand. Uit het sociaal rapport van de Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt (VREG) blijkt ook dat al in de wintermaanden van 2021 een groot aantal klanten zichzelf heeft afgesloten van elektriciteit en zeker van aardgas. Opbouwwerkers slaan dan ook een hartenkreet uit angst voor het effect van de huidige hoge energieprijzen.

Ook de lokale besturen worden getroffen door de hoge energiefacturen. Samen met de hoge inflatie zet dat de lokale besturen voor nieuwe financiële uitdagingen. Maatregelen om versneld energie te besparen worden ook in vele lokale besturen afgewogen en genomen. Het is cruciaal dat daarbij niet bespaard wordt op warme collectieve plekken voor inwoners die zelf thuis noodgedwongen de verwarming heel laag zetten of zelfs helemaal uitzetten.

Kwetsbare groepen

Uit de laatste barometer energiearmoede van de Koning Boudewijnstichting (2019)¹ blijkt dat in België 25,6 procent van de 65-plussers in energiearmoede leeft. Ze hebben het moeilijk om tegelijk de levenskosten en de kosten voor energie te betalen.

Onder de alleenstaanden en koppels zonder kinderen zijn huishoudens met ten minste één persoon van 65 jaar of ouder duidelijk kwetsbaarder voor energiearmoede: 42,8 procent van de oudere alleenstaanden lijdt eronder, tegenover 32 procent van de andere alleenstaanden. Bij koppels zonder kinderen met minstens één senior gaat het om 18,1 procent, tegenover 9,5 procent voor andere koppels zonder kinderen.

¹ <https://media.kbs-frb.be/nl/media/7774/20210323NT.pdf>

Leeftijdscategorie	% in PE
0-17 jaar	11,8 %
18-49 jaar	12,1 %
50-64 jaar	15,0 %
65 jaar en ouder	25,6 %
Totale bevolking	15,1 %

Bron: BE-SILC 2019; Statbel; eigen berekeningen

Figuur: Percentage personen in energiearmoede (alle vormen) per leeftijdscategorie (bron Statbel, <https://media.kbs-frb.be/nl/media/7774/20210323NT.pdf>).

Koudeactieplannen naar analogie van de warmteactieplannen²

Warmteactieplannen

Het agentschap Zorg en Gezondheid zorgt voor warmtewaarschuwingen en sensibilisering van zowel de algemene bevolking als van organisaties en professionals die met kwetsbare groepen werken. De acties worden beschreven in het Vlaams Warmteactieplan. Dat plan bestaat uit een waakzaamheids- en een waarschuwingsfase.

Tijdens de waakzaamheidsfase vraagt Zorg en Gezondheid aan de professionals die met kwetsbare doelgroepen werken om zich voor te bereiden op een mogelijke periode van langdurig warm weer. De campagnewebsite www.warmedagen.be bevat de nodige ondersteunende informatie. Zorg en Gezondheid, met ondersteuning van de medisch milieukundigen van de Logo's, stimuleert lokale besturen en professionals die met kwetsbare groepen werken om een lokaal gezondheidsplan Warme Dagen op te maken. Door afstemming, netwerking en informatie-uitwisseling tussen de betrokken partijen in een organisatie kan gekomen worden tot een plan waarbij vooruitziend gewerkt wordt rond de warmteproblematiek en waarbij een mix van ad-hocacties en langetermijninzichten een duurzaam beleid mogelijk maken.

Tijdens de waarschuwingsfase, op het moment dat mogelijke gezondheidseffecten door erg hoge temperaturen worden verwacht, wordt aan de bevolking en aan de professionals die met kwetsbare doelgroepen werken, gevraagd om extra maatregelen te nemen (die in het ideale geval zijn opgenomen in een lokaal gezondheidsplan Warme Dagen) om zichzelf en risicogroepen te beschermen. Zorg en Gezondheid stuurt daarvoor een nieuwsbrief en licht via de pers de algemene bevolking in.

Koudeactieplannen

De wintermaanden zijn vaak een uitdaging voor senioren: korte, koude en donkere dagen, minder bezoek van familie en vrienden, eenzaamheid en isolement. Soms wonen ze in een moeilijk verwarmbare (huur)woning, leven ze van een laag pensioen en besparen ze op verwarming. Ook kwetsbare gezinnen en alleenstaanden met een laag inkomen, slechte huisvesting, zonder werk enzovoort hebben het moeilijker in de wintermaanden.

² <https://www.warmedagen.be/voor-organisaties/warmteactieplan>

Lokaal nemen steden als Turnhout, Sint-Truiden en Zoutleeuw initiatieven voor de koudebestrijding bij hun inwoners:

- Turnhout³ roept senioren op om naar het lokaal dienstencentrum te komen, zeker senioren die in oude huizen wonen en voor wie de donkere dagen voor meer isolement zorgen. Tussen 9.00 uur en 17.00 uur kunnen ze er een praatje slaan, spelletjes spelen, biljarten of een krant lezen. Als het echt te koud zou worden, zullen de dienstencentra langer openblijven. Er worden ook goedkope maaltijden aangeboden. Om de ambities steviger te vertalen zal Turnhout naar analogie van het hitteplan ook een koudeplan opmaken.
- Sint-Truiden⁴ wil geen enkele inwoner in de kou laten staan en zal daarom verschillende warmteplekken in gebouwen die sowieso al verwarmd worden (bibliotheken, stadhuis, het cultureel centrum enzovoort) openstellen voor Truienaars die daar behoefte aan hebben. De stad wil Truienaars weer dichterbij elkaar brengen en hun dingen samen laten doen, zoals koffie drinken, de krant lezen, knutselen en nieuwe mensen leren kennen.
- Zoutleeuw⁵ wil warmteplekken inrichten voor de inwoners. Dat zijn plaatsen die de stad sowieso al moet verwarmen, zoals de bibliotheek of scholen, en waar inwoners dan mogen langskomen om zichzelf op te warmen. Zo hoeven ze zelf thuis de verwarming niet op te zetten. De stad werkt dat idee nu verder uit.

Stapstenen voor een Vlaams koudeactieplan

De analyse van de redenen waarom kwetsbare groepen ondersteuning nodig hebben en de processen van het Vlaams warmteactieplan kunnen als basis dienen voor het Vlaamse koudeactieplan. Zo zorgt de campagne website www.warmedagen.be van Zorg en Gezondheid voor de nodige ondersteunende informatie die lokale besturen inspireert. Die website zorgt voor afstemming, netwerking en informatie-uitwisseling.

Een warme samenleving in koude dagen

De coronacrisis is na ruim twee jaar bijna overwonnen. Tijdens die crisis vroeg het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin aan de lokale besturen om extra aandachtig te zijn voor kwetsbare burgers, en proactief en outreachend te handelen.⁶

Door de coronacrisis is veel kennis over eenzaamheid opgedaan. Zo is er de OKRA-webinar 'De kracht van verbondenheid', die risicofactoren benoemt en suggesties geeft voor de aanpak en preventie van eenzaamheid.⁷

Ook vandaag, midden in de huidige energiecrisis met de sterk stijgende prijzen voor verwarming en de winter die voor de deur staat, is het de opdracht van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin om de lokale besturen te stimuleren om extra aandachtig te zijn voor de kwetsbare burgers en proactief en outreachend te handelen, en hen daarbij te ondersteunen.

³ <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/09/25/de-stad-turnhout-lanceert-een-koudeplan-voor-wie-zich-ergens>

⁴ <https://www.tvl.be/nieuws/sint-truiden-creert-warmteplekken-in-koude-dagen-144169>

⁵ <https://www.robti.be/nieuws/zoutleeuw-wil-warmteplekken-voorzien-voor-inwoners-om-koude-winter-door-te-komen-op-plaatsen-die-we-toch-al-moeten-verwarmen-144051>

⁶ <https://www.departementwvg.be/lokaal-sociaal-beleid>

⁷ https://www.youtube.com/watch?v=acRtbQh18_4

Het decreet van 19 maart 2004 betreffende het lokaal sociaal beleid, en het Woonzorgdecreet kunnen als belangrijke instrumenten voor de ondersteuning van kwetsbare personen beschouwd worden:

- Met toepassing van het decreet van 19 maart 2004 betreffende het lokaal sociaal beleid kunnen lokale besturen en andere actoren acties ondernemen om bewoners van de gemeente toegang te geven tot sociale bijstand. In het bijzonder lokale besturen vervullen daarin de regierol.
- Het Woonzorgdecreet van 15 februari 2019 wijzigde de opdrachten van het lokaal dienstencentrum. De nadruk verschoof van verplichte activiteiten naar buurtgerichte opdrachten. De lokale dienstencentra richten zich prioritair naar ouderen, mantelzorgers en kwetsbare personen, en spelen een belangrijke rol in het versterken van de sociale cohesie in de buurt. Als hefboom voor die sociale cohesie worden er activiteiten ontwikkeld in nauwe samenspraak met gebruikers, buurtbewoners, lokale verenigingen en organisaties, zowel binnen de eigen infrastructuur van het lokaal dienstencentrum als op andere locaties of in gedecentraliseerde antennes.

Elk lokaal dienstencentrum is uniek en de dienstverlening moet aangepast zijn aan de context van de buurt. Het lokaal sociaal beleidsplan is richtinggevend. Het lokaal dienstencentrum geeft input voor de inhoud van het plan en draagt bij tot de uitvoering ervan. Overleg en cocreatie met lokaal actieve verenigingen en organisaties zijn inherent daaraan.

De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG), partner van de overheid, stelt dat het lokaal dienstencentrum een sterke preventieve functie heeft, waarbij personen met een beginnende zorgbehoefte centraal staan. Het lokaal dienstencentrum moet ook bijzondere aandacht besteden aan sociale netwerking en de preventie van vereenzaming. In 2022 lanceren de lokale dienstencentra elke maand een nieuwe e-mailbanner die belicht hoe het lokaal dienstencentrum de buurt zorgzamer maakt. Momenteel luidt de banner: "In het ldc ... laten we niemand in de kou staan."⁸

Momenteel gaan in Vlaanderen en Brussel 133 projecten aan de slag om van de eigen buurt een zorgzame buurt te maken.⁹ Centraal in die projecten staan participatie en inclusie: elkaar ontmoeten is van belang, de link tussen informele en formele zorg wordt gelegd en er wordt intersectoraal samengewerkt met andere sectoren zoals huisvesting en energie.

Net zoals de coronacrisis een grote invloed had op de sociale netwerken van mensen – sommige netwerken verdwenen, maar er kwamen er ook nieuwe bij – heeft ook de energiecrisis een impact op de sociale netwerken van mensen. Dat potentieel moet zeker in de methodiek van buurtgericht werken gezien en aangeboord worden. Mogelijkheden daarbij zijn het actief inzetten van sleutelfiguren in buurten, buurtzorgregisseurs, wijkcoördinatoren. Naast dat menselijke potentieel wordt er ook gekeken naar de gemeenschapsinfrastructuur die in buurten kan worden ingezet als antennes van lokale dienstencentra.

Laagdrempelige informatie

De Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV) stelt in zijn advies 'Vlaamse sleutels om de energiecrisis kort te sluiten'¹⁰ van 10 oktober 2022 dat er ingezet moet worden op informatie op maat. Op plaatsen waar mensen samenkomen, kan gemakkelijk geluisterd worden naar de behoeften en problemen, kan laagdrempelige informatie aangeboden worden en kan er stap voor stap gezorgd worden voor begeleiding.

⁸ <https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/campagne-zet-je-lokaal-dienstencentrum-in-de-kijker>

⁹ <https://www.zorgenvoormorgen.be/zorgzamebuurten>

¹⁰ https://serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20221010_energiesleutels_ADV.pdf

Zo zouden de lokale dienstencentra bijvoorbeeld regelmatig informatiesessies over energie besparen kunnen organiseren. In samenwerking met het woonloket kunnen mensen er dan op een laagdrempelige en informele manier tips krijgen over hoe ze energie kunnen besparen, welke maatregelen ze kunnen nemen, welke steunmaatregelen er bestaan enzovoort. Maar ze kunnen er ook terecht als ze vragen hebben over hun energiefactuur of hulp nodig hebben bij de V-test, waarmee ze de verschillende energiecontracten en -leveranciers kunnen vergelijken om dan eventueel over te schakelen naar een andere leverancier.

Er kan gesteld worden dat via een Vlaams koudeactieplan de overheid lokale besturen ondersteunt om lokale buurtzorgregie met betrekking tot energie(armoede) op te zetten en tevens menselijke contacten en solidariteit stimuleert.

Ann DE MARTELAER
Staf AERTS
Johan DANEN

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° de federale bevoegdheid voor volksgezondheid, met een delegatie van bevoegdheden na de zesde staatshervorming;
 - 2° de verantwoordelijkheid van het agentschap Zorg en Gezondheid voor sturing, preventie en sensibilisering op het vlak van de volksgezondheid;
 - 3° het bestaan van een Vlaams warmteactieplan voor kwetsbare groepen;
 - 4° de wereldwijde energiecrisis ten gevolge van de oorlog in Oekraïne, en de sociale en financiële gevolgen ervan voor kwetsbare burgers, in het bijzonder ouderen, in Vlaanderen;
 - 5° de winterperiode die voor de deur staat;
 - 6° het decreet van 19 maart 2004 betreffende het lokaal sociaal beleid;
 - 7° het Woonzorgdecreet van 15 februari 2019;
 - 8° de spontane, niet-gecoördineerde initiatieven van enkele steden;
 - 9° de behoefte aan laagdrempelige informatie en begeleiding met betrekking tot energie;
- vraagt aan de Vlaamse Regering om:
 - 1° het agentschap Zorg en Gezondheid de coördinatie van een Vlaams koudeplan op te leggen;
 - 2° het agentschap Zorg en Gezondheid een campagnewebsite te laten uitwerken onder de naam www.koudedagen.be, die zorgt voor ondersteunende informatie voor de lokale besturen;
 - 3° de lokale besturen via de partners Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) en Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) te ondersteunen in hun regierol;
 - 4° in te zetten op de rol van lokale dienstencentra, in het bijzonder hun opdracht om te zorgen voor sociale netwerken, voor eenzaamheidspreventie en voor het bereiken van kwetsbare doelgroepen;
 - 5° te focussen op buurtgerichte antennepunten van lokale dienstencentra als warmteplekken;
 - 6° warmteplekken multifunctioneel in te zetten; naast ontmoetingsplaats kan er ook vorming en begeleiding over energie gegeven worden.

Ann DE MARTELAER
Staf AERTS
Johan DANEN